

Doktori értekezés, mely egyben tankönyv is

„Amilyen mértékben pusztul a fa, változik az életforma, a kivésző erdővel kivész a famegmunkálás számos ősi megnyilvánulása, hogy helyet adjon az új anyagokkal kapcsolatos új életformának.”

/Fél Edit, 1942./

A második világháború áldozataként, fiatalon veszítette el a székelyföldi népi faiparkutatás és erdőnéprajz *Haáz Ferencet* (Székelyudvarhely, 1913-1944, Szibéria), Haáz Ferenc Rezső kisebbik fiát, kinek *Udvarhelyszéki famesterségek* c., 1942-ben Kolozsvárt megjelent munkája tankönyv mindazok számára, akik érdeklődésükkel a Székelyföld egykori népi faipara felé fordulnak.

Haáz Ferenc az otthon folytatott faiparnak egy-egy jelesebb megnyilvánulási formáját még az eleven gyakorlatból közölte, igazolva azt, amit 1829-ben *Szigethy Gyula Mihály* az udvarhelyszéki sokféle mesterségekről leírt: „[...] majd minden gazda alkalmas holmi mezei s házi eszközeinek kicsinálására *fából*; szekere, szánja, boronája, lajtorjája, váluja, ülőpadai s egyebek készítésére” /*Jakab-Szádeczky: Udvarhely vármegye története, 1901. 553.*/, vagy amit *Benedek Elek* az itteni „specializált” falukról említett, kifejtve, hogy jóformán minden Udvarhely megyei helységnek ősidők óta megvolt a külön házi ipara.

Könyvének a Székely famesterségek keletkezése c. részében, *Haáz* feleleveníttette azt az ismert mondást, hogy „az erdőből arat a székely”, hangoztatva azt is: „az itt élő lakosság tudatában van annak, hogy a fa és az erdő az ő számára nélkülözhetetlen életfeltétel” /59./.

Mit is jelentett *az erdő a székelység életében?* Élelmet, védelmet és kényelmet. És mert a három nagy szükségletsoport közül az előbbihez sorolható mindaz, amivel *Haáz Ferenc* könyvében elsősorban találkozunk (varsági faedények, siklódi és varsági szuszék, siklódi kéregvéka, mert ezek az élelmiszertárolásra szolgáltak; továbbá eladásuk vagy élelmiszerre történő becserélésük által lényegében táplálékot jelentettek) az alábbiakban a *faedények* készítését említjük meg.

A népi kádáripár a kutatott terület egyik legjelentősebb iparága volt. „Számptalan székely községnek majdnem egyedüli megélhetési forrása ezen iparág”, olvashatjuk az *Erdélyi Híradó* 1891. február 6-án kelt - némi túlzással megfogalmazott - beszámolójában.

Kozma Ferenc is (→ Egy tevékeny közgazdasági író c. fejezetet) kiemelt jelentőséget tulajdonított a népi kádározásnak, 184 székelyföldi háziiparos fa-

edénykészítőt említve, és 115 olyan személyt, ki időnként foglalkozott e mesterséggel.

Haáz Ferenc idézett könyvében /37-44./ a *varsági kádározást* mutatta be, ahogy ő azt 1942 előtt látta. A nagy szakértelemmel megírt leírását pedig az alábbi helyzetképpel zárta: „A legtöbb jó kádár - ezek mind fenyőfából dolgoztak -, aki nemcsak meg tudja csinálni a csebret, hanem jól is csinál, *Oroszhegyen* van: 27; de rajtuk kívül még sokan értenek hozzá, azután *Varság* és *Szentkirály* következnek: 18 kádárral [...]” /44./

Napjainkban *Kristó Tibor* gazdagította a csíki népi famesterségekre vonatkozó ismereteinket. A Csík megyei faedénykészítés egyik központjáról, *Csikszentdomokos* e házifaiparáról írt, hol *Kozma Ferenc* szerint 1879-ben 10 kádár működött.

Haáz Ferenc kötetében az elődökről sem feledkezett meg. Hivatkozott *Nagyajtai Kovács Istvánra* is (1799-1872), ki 1831-ben a *Nemzeti Társalkodó* hasábjain, udvarhelyszéki statisztikai adatokat közölve *Zetelaka* és „a' két *Oláhfalu*” házi faiparát méltatta, kiemelve külön az előbbi helység *ácsainak* ügyességét: „*Zetelaka* még rak fából egész házokat, istállókat, pajtákát, mellyeket az alföldiek [fában szegényebb síkvidékiek] megvén, elbontanak 's kalákás szekereken elhordanak, magok telkekre, az hol újra, felépítik azokat” /82./

„A *szuszék* a magyar paraszt-bútor legrégibb darabja. Egyetlen használatban levő bútor, mely minden részletében megtartotta sokszáz éves alakját, [...]” - idézi *Haáz Ferenc* könyvében Cs. *Sebestyén Károlyt* /45./

Ezekhez a sorokhoz pedig odakívánczik *Szinte Gábor* /Erdély, 1901. 21./ alábbi kiegészítése is: „Udvarhelymegyének népies iparából önállóságra tett szert: a *szuszék készítés*. [...] Ez semmi más, mint kisebb-nagyobb faláda (1 hl-től 20 hl-ig űrtartalom), melyben lisztet, gabonát tartanak s különösen a mezőségen nagy kelendősege van. 8-20 ily ládát összepakol a székely kis szekere s indul vele a vásárba [...]. Falukon is házalnak vele, mely esetben készpénz helyett gabona *cserevására* csinálnak.” Így vált régebben a bükkfa közvetlenül élelemmé, a székely családok közül nem egy esetben eltartóvá.

Haáz Ferenc könyvében olvashatunk a *fenyédi számról* [az erdőlésre használt kis *bakszámról*], a telekfalvi favilláról és gereblyéről, és természetesen a *székelykapuról* is, famesterségünk alkotásai közül arról, amelynek legnagyobb az irodalma, túlélte valamennyit és napjainkban reneszánszát éli:

„Én fa voltam, Nagyerdő fája,
zöld csendben nesztelen várva
- kapu sorsom rég sejdítem.
És egyszerre ős - nehéz ütemre
fűrészt ölelt meg, sirt a penge
- így tanultam meg beszélni.”

/Magyar Lajos: Kapuállító /